

Dokumentation från

Upptaktsmöte

AGENDA KULTURARV **Västra Götaland**

Grästorps 2002-10-03

agenda **k**ultur arv

Texter:

Samtliga medverkande står för egna texter, utom då sammanfattning angetts i innehållsförteckningen. Dessa sammanfattningar har skrivits av arbetsgruppen för Agenda Kulturarv Västra Götaland.

Foton i rapporten:

Foton i avsnittet om Kulturmiljövård som verktyg för kulturmöten, Lisa Östman, Göteborgs stadsmuseum. Foto i avsnittet om Kulturmiljövård vid vägens kant, Ola Erikson, Regionmuseum Västra Götaland.

Omslagsfoto:

Mats Herklint, Länsstyrelsen Västra Götaland

Föreläsarna introducerades av museichef Karin Rex-Svensson, Regionmuseum Västra Götaland

Inledning	5
Jan-Gunnar Lindgren (sammanfattning)	
Kulturarvets viktiga lotsfunktion!	5
Per Gustafsson	
Varför behövs Agenda kulturarv?	10
Christina von Arbin (sammanfattning)	
Ett samtal om kulturarv och omvärldsförändringar	12
Tomas Olsson och Tomas Ekberg (sammanfattning)	
Staden som artefakt och livsmiljö	12
Christina Hjort (sammanfattning)	
Kulturmiljövård som verktyg för kulturmöten	12
Lisa Östman	
Kulturmiljövård och medborgardialog	16
Eva Löfgren	
Kulturmiljövård vid vägens kant	18
Sonia Jeffery	
Grönare golf och levande kyrkogårdar	19
Lennart Gustafsson	
10 års erfarenheter av integrerad natur- och kulturmiljöverksamhet	20
Lars Arvidsson (sammanfattning ur annan rapport)	
Moderna skärgårdsbor i gammal kultur	21
Agneta Olsson	
Agenda kulturarv och miljömålen	24
Eva Björkman (sammanfattning)	
Agenda Kulturarv Västra Götaland	24
Mats Herklint	
Vad - har vi hört idag? -reflektioner kring dagen	27
(sammanfattning)	
BILAGA 1 DELTAGARFÖRTECKNING.....	29
BILAGA 2 PROGRAM.....	31

Inledning

Jan-Gunnar Lindgren är länsantikvarie i Västra Götalands län och medlem i styrgruppen för det nationella Agenda KulturArvs projektet.

Jan-Gunnar Lindgren hälsade den stora församlingen välkommen till detta upptaktsmöte. Agenda KulturArv var ett tillfälle att stanna upp och reflektera och ge oss själva en möjlighet till eftertanke. KulturArv är viktigt på fler sätt än vad vi kanske tror och det är betydelsefullt att vi stannar upp och frågar oss vilken historia det egentligen är vi berättar. Jan-Gunnar menade att det handlade om ett brett ideologiskt samtal som skall föras över hela landet, men som i just vår region, Västra Götaland, kommit att sammanfalla med förestående omfattande förändringar inom kultursektorn. Agenda KulturArv kunde i vårt län därigenom kunna komma att få en direkt påverkan vad denna förändringsprocess resulterar i.

KulturArvets viktiga lotsfunktion!

Per Gustafsson är studieförbundstjänsteman och politiker. Han är ordförande för Västra Götalands regionens ABM-grupp. En bredningsgrupp till kultur nämnden för arkiv-bibliotek-museer.

Jag vill gärna instämma i Jan-Gunnar Lindgrens välkomsthälsning till detta viktiga upptaktsmöte för ”Agenda KulturArv” i Västra Götaland. ”Agenda KulturArv” är en angelägen satsning för framtiden, där Länsstyrelse, Länsmuseum, Riksantikvarieämbetet och vi i Regionen tillsammans ska diskutera och söka nya vägar för samverkan med, som det heter i underlagspapperen, ”det omgivande samhället”.

Jag bläddrade för ett tag sedan igenom betänkandet ”Industrisamhällets kulturArv” och kom att fastna för det resonemang som förre kulturministern Bengt Göransson för i ett avsnitt i betänkandet. Dels för att jag vet att Bengt Göransson är en klok person. Jag hade möjlighet att samarbeta med honom i den statliga Demokratiutredning (SOU 2000:1), som han och jag medverkade i för några år sedan. Det som då ofta slog mig i våra diskussioner, var att vi ofta hittade varandra i en gemensam tilltro till människors eget engagemang i det lokala samhället. I den civila sektorn. I föreningslivet och i folkrörelse-arbetet. Vi hade olika folkrörelsebakgrund och erfarenhet. Jag från min uppväxt i 1970-talets centerrörelse, Bengt Göransson från arbetarrörelsen några decennier tidigare. Men vårt fokus blev ofta, i dessa diskussioner, detsamma:

Tron på kraften när människor går samman och utifrån en gemensam värdegrund eller gemensamt intresse engagerar sig i samhälls-arbetet. Vetskapen om att ur detta engagemang föds den demokratiska medborgaranda som bär upp vårt folkstyre.

Då var det inte på något sätt främmande för mig, när Bengt Göransson i industriArvsbetänkandet lite schablonmässigt påminde om att KulturArvet är det enda arvet som inte kan ärvas! Det måste ständigt förvärfvas av sina arvtagare!

Man kan, som han skriver, ära en gammal byrå, ställa den i ett hörn och se den som en tillhörighet. Man behöver inte ha en djupare relation till den.

Och möbelen bli ju inte heller i sig själv, egentligen en särskilt viktig del av kulturArvet förrän den som betraktar den har någon form av förhållande till möbelen, har kunskap om den och till sin egen tid, vidareför det som byrån förmedlar. Det är ju egentligen då kulturArvs-värdet uppstår!

KulturArv är för mig inte bara byrån, prylsamlingen, de skyddade miljöerna, den räddade byggnaden.

KulturArvets stora värde uppstår i relationen till människan. Vi som bor och lever här

idag. Och de som kommer att bo och leva här imorgon.

Jag funderade på de frågor som står i fokus för "Agenda Kulturarv" och tänkte för mig själv.

Herregud vilken utmaning!!

Vilken enorm utmaning!

Vilka frågor att ta tag i!

Låt mig nämna dem alla en gång till:

- *Hur kan vi utveckla vårt "historieberättande" så att det fångar **allt fler** människors intresse och engagemang?*
- *Hur skall kravet på **ökad inflytande** från lokala och ideella organisationerna kunna tas tillvara?*
- *Hur skall de **nya** svenskarnas behov av kulturarv kunna tillvaratas av vår sektor?*
- *Hur skall integrationen mellan **natur- och kulturmiljövården** kunna förbättras?*
- *Hur skall kulturarvssektorn kunna delta i den fysiska samhällsbyggnadens **krav på urval** samtidigt som människors föreställningar om **värden respekteras?***

Detta är viktiga frågor, och det är inte min sak att ens försöka ge svar på dem såhär på ett upptaktsmöte för Agenda Kulturarv. Vår förhoppning är att vi i den process som följer tillsammans ska hitta en del av svaren på dem.

Låt mig återvända till byrån, och människan och kulturarvet.

Varför fångades jag själv av historieberättandet en gång i tiden? Var det för att jag i Västergötlands museums fornby i Skara tidigt kunde möta det lilla 1800-talshemmet från min hemby, Händene, ditflyttat för att bevaras! Hus som en gång i tiden stod framför mitt föräldrahem och där jag vet att den tant Ingeborg jag så ofta talade med som liten, en gång i tiden var född. Var det hennes berättelse om hennes uppväxt? Villkoren för

hennes och hennes föräldrar? Det hårda slitet, verkligheten och drömmarna?

Eller var det i studiecirkeln där mina kamrater och jag sökte kunskap om hur ungdomen en gång i tiden fick inflytande i samhällsutvecklingen och tog sig makt och utrymme! När jag som exempel t o m förstod sambandet mellan 1930-talets amatörteaterkultur och skolningen av framtida förtroendemän och kvinnor i kommuner, landsting och riksdag! När man i mötesprotokoll och handlingar tog del av en målmedveten strävan att få en bättre framtid!

Var det där intresset och förståelsen för kulturarvets komplexitet kom?

Eller var det när jag tillsammans min besökare Raimo Kagondi från befrielseörelsen SWAPO i Namibia i april 1979 stolt visade min hemstads domkyrka men förstummades bokstavigt av Raimos lakoniska konstaterande; "Tänk att det finns människor som tvingat andra människor att bygga dessa monument åt sig!". Ett ögonblick som på några sekunder komplicerade min bild av bevarade slott och kojor.

Min utgångspunkt är att Kulturarvet är både föremål och människa. Ta t ex de nödvändiga satsningar som nu måste göras för att rädda vår industriella kulturarv!

Det måste handla om mycket mer än enbart fabriksbyggnader, tidsenlig inredning och utrustning. Det måste också handla om de som stod i smedjan, de som svarvade, de som sågade och de som fräste. De som städade och de som satt vid kontorspulpeterna. Men också om det omgivande samhället: Föreningslivet, religionen, barnen, kaféerna och allt annat som formade samhället.

Då behövs interaktionen med många aktörer.

Först när vi människor som lever idag, här och nu, mitt i "kulturarvet" (och ju faktiskt i rätt bemärkelse är "arvtagare") bidrar till en fördjupad kunskap och får ta del av en fördjupad kunskap. Det är först då man kan bli en del av ett kulturarv.

Därför är Agendans frågor så viktiga.

Vi måste stärka uppslutningen och engagemanget hos nya grupper och framför allt engagera ideellt arbetande organisationer, folkrörelser och näringsliv för dessa utmaningar.

Det innebär inte en reduktion av de professionella granskande, vårdande, skyddande, pedagogiska insatserna inom kulturarvet. Det är mycket viktigt att denna professionalism finns i botten.

Men det är lika viktigt att uppmuntra och ta tillvara den goda vilja och det engagemang som bevisligen finns hos många ideellt verkamma människor! Frivilliga insatser – javisst! Ofta mycket kunniga och kloka insatser!

Men ibland valhänt – javisst! Till och med ibland naivt - men javisst! Faktiskt också ibland okunnigt – Vi får leva med det!

Men i den professionella rollen för såväl institutioner och myndigheter liksom för enskilda handläggare och tjänstemän, behövs också en tydlig förmåga att positivt kunna möta detta och att stötta, bejaka och stimulera dessa insatser. **En kulturarvets lotsfunktion!!** Jag anser att man måste begära att en professionell organisation ska kunna tolka, förstå och överföra dessa idéer i handling och verksamhet. Även det som är valhänt, naivt och ibland också okunnigt! Det gäller inom de flesta andra samhällsområden, det måste också gälla kulturens område.

I en tid präglad av stor tilltro till marknadstänkande och kundperspektiv, vill jag säga att ett ensidigt kundperspektiv inom just kulturarvssektorn skulle vara förödande. Att reducera medborgaren till en betalande kund som storögt och imponerat enbart möter kulturarvet i maffiga utställningshallar och häftiga interaktiva miljöer, är en återvändsgränd. Det räcker inte med att sälja kulturarvstjänster för hugade konsumenter. Ansvar är större än så.

Arvet blir inte mer värdefullt för att man paketerar det aldrig så tjugigt, om man inte förstår vitsen med arvet! Och om man inte förstår vad arvet lär oss för nuet och för

framtiden! Däri finns kulturarvets eget public service-ansvar!

Under 1970-talet kopplades kulturmiljövården som det då hette, till samhällsarbetet i stort. Därav kopplingen till Länsstyrelserna och länsantikvariernas tillkomst 1976. Jag tror att det staten och samhället i stort egentligen försökte finna former för, var kulturmiljövårdens integration i övrigt samhällsarbete. Syftet var att stärka bevarandet samtidigt som bevarandet skulle ges en allmängiltigare och betydelse i samhällsplaneringen .

Men har då kulturmiljövården och samhället inte lyckats i sin ansträngning att finna mer samhällsrelevanta former för kulturmiljöarbetet?

Mitt svar är; Ja och nej.

Visst har kulturmiljöarbetet en större betydelse i den fysiska planeringen av samhället. Visst bryr sig fler om bevarandet nu än på 1960-talet. Visst är våra museer ljusår från min barndoms trista och dammiga flintyxeparader.

Men ändå, är det så stor skillnad?

Fler byggnadsminnen har vi. Fler områden är skyddade i planbestämmelser. Kommunerna tar bevarandet på allvar ---- oftast ---- åtminstone ibland.

I synnerhet de kommuner som av tradition bryr sig om sin historia.

Ändå är det väl så att kulturmiljön är i större förändring nu än på mycket länge. Och kanske i en snabbare förändring än på mycket länge.

- Omställningen från industrisamhälle till något annat vad det nu kommer att heta, gör att stora anläggningar och gammal infrastruktur överges och rivs. Industrier, järnvägar och bostäder på mindre orter i landet rivs. Idag ,den dag vi sitter här, går en hel industriepok i Dalslands Bengtsfors, bokstavligen på auktion efter Lear och efterföljande industrilokaliseringar som Omninova. Fabriker flyttas

utomlands. Tjänsteproduktionen tar över. Vi rusar in ett kunskapssamhälle eller ett industrisamhälle. Det handlar inte längre om små steg i utvecklingen, där samhällsmedborgare och kulturarvssektorn kan ta till sig dem, begrunda dem och bearbeta det som sker. Ställningstagande måste göras utan längre betänketid. Vem bevakar kulturarvet i Bengtsfors?

- Kulturlandskapet är föremål för en oerhörd förändring. Men vad händer där? I några århundraden var det viktigt att bryta mark och odla för vårt dagliga bröd. Många händer röjde jorden och brukade den och brukade skogen. Idag är det få händer som med många maskiner gör samma arbete. De mindre gårdarna står tomma och ladugårdarna rasar samman. En jordbrukspolitik kan bedrivas som uppmuntrar till tärda och förbuskning. Agrarsamhällets industrialisering har förändrat förutsättningarna för kulturlandskapets brukande. Vad händer nu? Ett är säkert inget kommer att bli sig likt.
- Stor befolkningsomflyttningar nationellt och globalt ger nya förutsättningar. Kulturer möts på ett tydligt sätt överallt. Vilka kulturer? Vilka bakgrunder? Vilka kulturarv bär människor med sig när de flyttar från Lapplands Vittangi till Göteborgs förorter? Eller från Iraks nordliga regioner till svenska stadsbygder?
- I det stora förändras tillvaron med explosionsartad kraft. Spänningar mellan rika och fattiga i världen. I stora delar av världen ökar fattigdom, svält och umbäranden medan vi i de rikare delarna ser fetma som en epidemi. Ett tag trodde vi att krigen kanske skulle försvinna med järnridån. Istället fick vi nya konfliktgångar och problem. Informationssamhället ger oss nya förutsättningar att förstå och hantera samhället. Men vi är också styrda på helt nya sätt, i Italien är en mediekung premiärminister. I USA vet man av erfarenhet att krig vinnas lika mycket i media som på slagfältet. I helgen sköts den sista

salvan från det sista kustartillerifortet i Söderarm utanför Stockholm. Sverige har avvecklat en central och betydelsefull del av försvaret. Det är ingen mening att sitta och vänta på fienden i berget när fienden har målstyrda missiler som prickar dej direkt.

Världens stora frågor träffar oss dagligen som missiler antingen vi vill det eller ej. Vår kulturmiljö är ett fysiskt uttryck för hur vi löser våra dagliga problem och glädjeämnen. Mycket kan vi inte ändra på. Andra styr. Annat kan vi faktiskt ändra på. Ett förutsättning för att ändra på saker är en bra analys. Att begripa vad som sker. Att förstå mekanismerna i det som sker. Att se alternativa möjligheter. Samtidigt är det viktigt att inse att historien aldrig upprepar sig, det som upprepas är skuggor av det förflutna i nya sammanhang, ändå kan de lära oss mycket.

Tillbaka till kulturmiljöarbetet i Västra Götaland.

Det är inte bara det omgivande samhället som ger nya förutsättningar. Även som folkvalda politiker försöker vi bidra med nya strukturförutsättningar för ert arbete.

1. Vi är mitt uppe i att skapa en ny slagkraftigare organisation på museiområdet i Västra Götaland. Det är inget enkelt arbete. Det finns de som vill lägga kullerstenar i vår väg och bita sig fast vid att just nuvarande arbetssätt är det bästa. Men jag är övertygad om att museerna i Västra Götaland behöver varandra långt mycket mer i ett konkret operativt arbete, än vad vi kan åstadkomma vid artiga besök hos varandra. Det finns oerhört mycket spännande dynamik och utvecklingskraft i en gemensam museiorganisation. Men givetvis med stor respekt för respektive museums kvaliteter. Vi behöver även i framtiden lokalt väl förankrade museer. Men med helt andra kontaktytor mot det omgivande samhället, mot kommunerna och speciellt mot det civila samhällets aktörer; hembygdsförbund, studieförbund, fackliga organisationer, ungdomsnätverk m m

2. Dessutom har vi bestämt oss för att i vår egen museiorganisation förena natur- och kulturperspektiven. Jag tycker själv detta är ett av de mest glädjande delarna av i den nya organisationen. Mötet mellan Naturhistoriska museet i Göteborg och våra kulturhistoriska läns museer, blir en utmaning som många runt om i vårt land, men spänning och viss avund kommer att följa. Som om detta inte är nog lägger vi mitt uppe i detta utvecklingsarbete ett raster till!!
3. ABM perspektivet. Det självklara sambandet mellan museer, bibliotek och arkiv. Eftersom vi just sett en statliga översyn av just ABM-området vill jag tydligt markera att för oss i Västra Götalandsregionen talar vi inte om det ,i vårt tycke, ganska begränsade synsätt som präglat den översynen. Den tycks stanna vid en institutionell samverkan, närmast en databas-präglad samverkan för ökad tillgänglighet och ett internt sektorssamarbete. Vi menar istället att såväl det grundläggande motivet för ABM-samarbetet, liksom nyckeln för ett framgångsrikt ABM-samarbete, ligger hos brukarna – medborgarna – besökarna!

Vi måste vidga de i Sverige nu aktuella frågeställningarna kring ABM till att mer handla om brukarperspektiv och samhällsnytta.

Det handlar om en grundläggande demokratisyn, och det handlar om att se dessa förändringar i ljuset av ett livslångt lärande. I ett folkstyre präglat av deltagardemokratiska ideal; som brett deltagande, mötesplatser och levande dialog. Då behövs ,vid sidan om engagerade skolor och en aktiv folkbildning, också offensiva och tillgängliga arkiv, bibliotek och museer som med sina rika samlingar såväl kan erbjuda mötesplatser som möjligheter att hämta upplevelser och nya intryck. Vårt kollektiva minne. Därigenom ges människor möjligheter att utveckla nya insikter och forma åsikter, vilket lägger grunden för att aktivt kunna medverka i samhället. Detta oavsett det

sker i en lokal utvecklingsgrupp, i en samhällsförening, i en bygdegårdsstyrelse, en idrottsklubb, ett samfund, en bostadsförening eller i ett beslutsrum i en kommun eller region!!

Avslutningsvis några ord om de utmaningar vi måste ta oss an;

Tillsammans måste vi och vill vi, arbeta för att kulturfrågorna och kulturarvet får en mer framträdande plats i samhällsdebatten. Inte bara som en fråga om njutning och livsglädje, utan också som en väsentlig förutsättning för allas utveckling och trygghet. När vi gör det, måste vi också till stor del våga lämna våra trygga bastioner och byggnadsminnesregister och uppsöka människor i deras vardag och samtala med dem om vad som är viktigt att bevara och varför.

Mitt hälsning är därför också:

1/ Öka delaktigheten i kulturarvets brukande och bevarande. Det är ju de levande människorna som bär kulturarvet med sig genom historien. De betalar för värden av sitt arv på olika sätt. De brukar ständigt både det materiella och det immateriella kulturarvet. En förutsättning för ett mer förankrat och effektivt kulturmiljöarbete är högre delaktighet hos allmänhet, politiska företrädare, civila samhället och näringslivet. Vägen dit går via öppen dialog på brukarnas villkor.

2/ Vems är egentligen kulturarvet? Markägare äger husen, men vi alla äger staden som livsmiljö. Vem bestämmer, markägaren, experterna eller de många människorna? Markägare, kommuntjänstemän och andra experter vet hur de vill ha det med sin egendom och sina expertområden. Men vem talar med de många människorna som betalar skatt och som för samhället framåt, om bevarande och brukande av kulturarvet? Är det markägare och experter som ska styra kulturarvet i ett demokratiska samhället?

3/ Kulturarvet är mångkulturellt! I en samtid av globalisering och folkomflyttningar blir det tydligt att det vi från vår barndom lärdes, att betrakta som typiskt svenskt, har utsatts för konkurrens. Det typiskt svenska har väl egentligen aldrig funnits, så tur är väl det att

vi nu då upptäcker världen. Även här handlar det om dialogen i vardagen. Men på detta område också en tydligare ambition att spegla och tvinga oss ingrodda svenskar att möta och positivt fundera över denna mångkultur.

4/. För det fjärde kan jag ju inte undvika området; resurser, ekonomi och pengar. Helt säkert vill ni, som alla andra, ha större finansiella resurser för er verksamhet. Några konstaterande:

Vi lever i ett av världens rikaste länder, ett tryggt och välmående land. Tillsammans med Norge enligt FN, i toppen av jordklotets välfärdsliga!

Samtidigt är i stort sett alla partier är eniga om att skatteuttaget inte ska öka, snarast minska.

Några avgörande omprioriteringar mellan olika politikområden t ex mellan sjukvård och kultur är väl inte heller att vänta. Även om Västra Götalandsregionen på ett välgörande positivt sätt hittills varje år ökat anslagen till just kultursektorn.

De nya resurserna ligger inte huvudsakligen i nya offentliga anslag.

Vi kan förmera resurserna med t ex den nya museiorganisationen, så att vi orkar och kan bedriva än mer, och med en än bättre verksamhet.

De finns också i synergieffekterna med samhället i övrigt. Även av detta skäl behöver vi den dialogen och människors frivilligsatser i föreningslivet och annan fritidsverksamhet. Men också med kommunerna och med näringslivet.

Med ny kreativitet och nya perspektiv kan större samlade resurser mobiliseras och komplettera de offentliga anslagen på kulturområdet.

Kulturarvet kan inte ärvas.

Det måste förvärvas.....av alla oss som befolkar vårt samhälle.

Jag kom i somras till Virserum i Småland. Numer välkänt för sina ambitioner i ortens Konstmuseum.

Men jag hittade också till Ekelunds gamla möbelfabrik som ligger alldeles intill. Skapat och drivet av ideella krafter.

Där av en slump ledsagades jag av en av de personer som under många år varit med....på fabriksgolvet.

Han berättade om jobbet. Om yrkeskickligheten och om slitet.

Han visade hur han efter mycket slit åter, fått igång den gamla träulls-hyveln. Det dånade när han startade det gamla muskedundret: Maskinen var givetvis i sig ett fantastiskt arv för framtiden.

Men mitt minne av dagen var hans händer som förde trädstammen genom hyveln, och hans berättelser där hyveln, fabriksvislan och vattenhjulet fanns i ett större sammanhang.

Spännande för mig.

Men ännu viktigare för alla Virserumsbor!

Varför behövs Agenda kulturarv?

Christina von Arbin är överantikvarie vid Riksantikvarieämbetet och en av deltagarna i styrgruppen för det nationella Agenda Kulturarvs projektet.

Christina von Arbin inledde sitt anförande genom att blicka tillbaka på den utveckling som skett med "sektorn" sedan 1666:års "Placat och Påbud om Gamle Monumenter och Antiquiteter". Ända fram till 1900-talet hade den offentligt finansierade kulturminnesvården varit inriktad mot de synnerligen märkliga objekten och de varaktigt övergivna lämningarna av människans aktiviteter. Riksantikvarierna Montelius och Curman representerade det tunga vetenskapliga perspektivet.

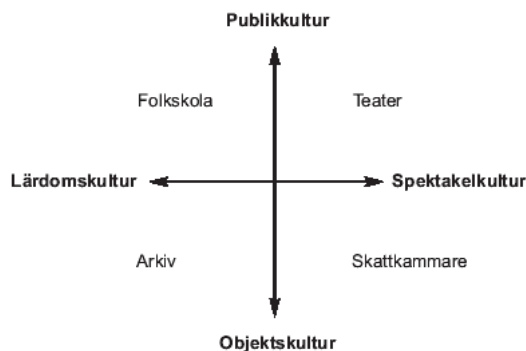
Genom 1974:års kulturpolitiska beslut kom de första målen för kulturmiljövården, vilka pekade fram mot ett betydligt bredare, aktivare och aggressivare engagemang - något som ytterligare förstärkts genom de nya målen från 1998. Det står idag också tydligt att ett bevarande inte får stå i motsats till bruket av kulturarvet. Detta ställer krav på att sektorn samarbeta med kulturarvsbrukarna – alla medborgare. Är vi beredda på detta?

På kort tid har vi bytt ord för att beskriva vår verksamhet: kulturminnesvård, kulturmiljövård och idag kanske vi skall kalla det för kulturarvsbruk. Det finns ett stort intresse för kulturarv, som visar sig på många sätt. Den kanske viktigare uppgiften vi har är att hjälpa människor att kunna ta ställning sin historia.

Begreppet ”kulturhistoriskt värde” är ett i alla sammanhang använt men relativt begrepp. Christina von Arbin knöt an till ett par ”fyrfältare” som hade gjorts av Svante Beckman till en kommande ”inspirationskrift”:

Värdenas ambivalenser. Alla fyra kan användas men idag handlar det mindre om kulturarvets ”egenvärde”.

På liknande sätt kan också de ändamål eller ”kulturer” som sektorn är verksam inom ses mot dessa ”motsatspar”. Alla är viktiga, men kravet att vara publik och genomföra ”spektakel” kommer att öka.

Därefter redogjorde Christina von Arbin för satsningen Agenda Kulturarv, för samarbetet mellan riksantikvarieämbetet, Länsmuseumernas samarbetsråd och Länsstyrelserna och för projektperiodens olika faser. Mot slutet av 2003 räknade man med att en gemensam programförklaring med vision, mål och medel för ”kulturarvsektorn” skulle kunna presenteras under höstmötet.

Det är en sammansatt verklighet som dagens och morgondagens kulturmiljövårdare har att hantera. Det mesta är stätt i förändring och det krävs både mod och fantasi. Christina von Arbin avslutade med att läsa Margareta Ekströms dikt ”Instruktion för flygrädda”:

För att man ska kunna flyga
måste skalet klyvas
och den ömtåliga kroppen blottas.

För att man ska kunna flyga
måste man gå högst upp på strået
också om det böjer sig
och svindeln kommer.

För att man ska kunna flyga
måste modet vara
något större än rädslan
och en gynnsam vind råda.

(Ur: Skärmar 1990)

Ett samtal om kulturarv och omvärldsförändringar

Tomas Olsson arbetar som utredare inom Västra Götalandsregionens kulturkansli. Tomas Ekberg arbetar som omvärldsanalytiker vid Västra Götalandsregionen.

Tomas Olsson och Tomas Ekberg hänvisar innehållet i sitt samtal till rapporten Hållbar tillväxt i Västra Götaland – stora utmaningar för en hållbar framtid. Utgiven av Västra Götalandsregionen, hösten 2002.

Tomas Olsson inledde samtalet. Han berättade om sitt arbete som utredare vid kulturkansliet. Kultursekretariatet ingick som en integrerad del i regionens verksamhet med regional utveckling. Sekretariatet hade breda kontaktytor. Tomas upplevde att de regionala museerna hade svårt att göra på samma sätt – att se sig själva som en del i en större helhet.

Han tog också upp några andra erfarenheter. I Dalsland hade några före detta anställda kvinnor vid Lears bilsättestillverkning startat en ”gräv där du står” satsning - ”Bengtsfors bilsättesveteraner” helt på egen hand. På Västkusten hade en stor skutträff arrangerats på Marstrand med bl a många ungdomar som deltagare. Tomas Olsson menade att detta var exempel på initiativ där museerna hade kunnat bidra och ta en aktiv roll.

Tomas Ekberg ”stack ut hakan” och undrade varför kulturarvsektorn egentligen behövdes? Han upplevde att man hade väldigt många företrädare bland tjänstemän och politiker – men han tyckte att det ändå var oklart på vilket sätt man egentligen bidrog till regionens olika sociala och ekonomiska utvecklingsmål. Han tyckte att han som omvärldsanalytiker borde veta mer om vad museerna håller på med och vad det var för någon samhällsnytta med deras verksamhet.

Tomas Ekberg menade att det rimligtvis finns många viktiga områden där museerna borde vara med som en aktiv part, men där man inte är det. Han menade att museerna borde fundera över sin roll i regionen och bli bättre på att tala om varför man behövs. Som alla självmedvetna verksamheter borde museerna tydliggöra sina nätverk och reflektera över med vem och varför man lierar sig – helt enkelt ta vara på sina *kompisar* och inte försöka göra allt själva.

Staden som artefakt och livsmiljö

Christina Hjorth är kulturchef för Göteborgs stad.

Christina Hjorth berättade i sitt anförande om kulturförvaltningens arbete med att utforma en kulturpolitisk strategi för Göteborg. Christina var inspirerad av hur en medveten kulturplanering kunnat bidra positivt till utvecklingen i städer identitetskriser som exempelvis New Castle. Situationen var liknande i Göteborg. Christina Hjorth berättade att förvaltningen arbetade efter en modell med förmedlingen av konstupplevelser i centrum.

Kulturmiljövård som verktyg för kulturmöten

Lisa Östman arbetar som antikvarie vid Göteborgs Stadsmuseum.

Ett viktigt mål med arbetet inom Agenda Kulturarv är att stärka natur- och kulturmiljövårdens betydelse, som en positiv kraft i samhällsutvecklingen. Ett av motiven för KMV-sektorns önskvärda betydelse för samhällsutvecklingen – tillika en av grundpelarna för hela KMV-sektorns verksamhet –

är ett sällan definierat samband mellan kulturarv, hembygd och identitet.

Men hur ser detta samband ut idag och vad betyder det i vårt alltmer globala samhälle? Vilka är drivkrafterna för vårt engagemang i frågor som rör Natur- och Kulturmiljövården? Är det miljöns historiska eller ekologiska dimensioner eller är det de relationer som skapas i bruket av natur- och kulturmiljön? Och vad innebär det att var femte invånare i vår region har invandrarbakgrund och därmed ett kulturarv i bagaget som skiljer sig från det som de flesta av oss arbetar med? Sett till vilka som är verksamma i KMV-sektorn och vilken kulturell tillhörighet de representerar så har det sistnämnda haft mycket liten eller ingen betydelse alls – hitills!

Utgår man ifrån en förförståelse att kulturarvet inte kan ärvas utan endast förvärfvas – då får människors delaktighet stor betydelse. Det blir också självklart att kulturarvet alltid varit en produkt av möten mellan olika människor och kulturer. Att spåra kulturella influenser blir minst lika intressant som att definiera kulturella särdrag, liksom att använda kulturmiljövården som verktyg för att skapa interkulturella möten.

Storstadens arkitektur och kulturmiljö

Under åren 1999 till 2001 pågick det så kallade *Storstadsprojektet* (Storstadens arkitektur och kulturmiljö) i Göteborg, Malmö och Stockholm. Projektet ingick som en del i regeringens storstadssatsning. Ett av målen var just att stärka kulturmiljövårdens betydelse som en positiv kraft i samhällsutvecklingen. Framför allt i arbetet med att utveckla utsatta, yngre stadsdelar, där majoriteten av befolkningen – idag - har en annan kulturell bakgrund än den som kulturmiljövården traditionellt arbetar med. Jag kommer framför allt att beskriva erfarenheterna från ett av Storstadsprojektets delprojekt - Skolan och Kulturarvet – där vi arbetade med att formulera och pröva olika pedagogiska me-

toder för att öka förståelsen och engagemanget för den lokala kulturmiljön.

Att dokumentera, uppleva och bruka kulturmiljön

När elever i Bergsjön skulle **dokumentera** och karaktärisera sin stadsdel i ett modernt alfabet från A till Ö, valde man bland annat orden: **M**edborgarkontor, **N**attvandrare, **O**lika, **P**olitiker, **Q**ul, **R**eturhus och **S**pårvagnshållplats. De valda orden berättar om en stadsdel olik många andra. Men den berättar även om elevernas värderingar om vad som är viktigt att lyfta fram. De aspekter som eleverna uppmärksammar är ofta sådant som saknas i den traditionella bebyggelseinventering som genomförts inom Storstadsprojektet. I den sistnämnda saknas bland annat uppgifter om att Medborgarkontoret uppfattas som en av de viktiga platserna i Bergsjön, för alla som behöver tolkhjälp till något av de drygt 70 språk som talas i Bergsjön. Ett viktigt mål med eleverna arbeta, var att genom deras beskrivningar göra dem mer aktivt medvetna om miljön, vad man tyckte var bra och vad man tyckte var dåligt. Enligt lärarnas utvärdering gav elevernas ökade kunskaper om Bergsjön dem en ökad säkerhet och ett större självförtroende i kontakten med elever från andra stadsdelar.

Kulturmiljövård som **upplevelse** sker ofta när vi besöker en utvald kulturmiljö som turist eller tillfällig besökare. I samband med den nationella invigningen av Kulturhusens dag Bergsjön 2001, fick vi som deltog inte bara möjlighet att uppleva den i många avseende spektakulära bebyggelsen, utan vi fick framför allt uppleva folklivet i en stadsdel som präglas av ett mycket rikt kultur- och föreningsliv. En av förutsättningarna för att evenemanget blev så lyckat var den aktiva roll som de lokala kulturföreningarna spelade som värdar för cirka 400 besökare. Med kongolesisk trumslagare beledsagades gästerna från Rymdtorget's nyinvigda – och av eleverna utsmyckade – spårvagnshållplats, till inomhustorget, där en rad internationella musik- och dansartister underhöll efter att riksantikvarien Erik Waegreus genomfört den officiella invigningen. Den lokala anknytningen och det lokala engagemanget gjorde evenemanget till ett uppskattat arrangemang av alla deltagare och besökare. Det visar även på det stora intresse i de lokala stadsdelarna av att samarbeta med bland annat Stadsmuseet och visa upp de kvaliteter som finns i miljön.

I samband med Kulturhusens dag 2001 så adopterade Solbackeskolan sitt grannskap – för att långsiktigt arbeta med staden som ett läromedel i undervisningen. Arbetet har pågått under hela året och avslutades med en temavecka i maj 2002. Centralt i arbetet har varit att betrakta ungdomarna som brukare och experter på sin egen hembygd. Bland annat genom att låta dem förbereda och genomföra stadsvandringar för elever från andra stadsdelar eller städer, där de berättar om vad som värdefullt att veta om Bergsjön. Här guidas elever från Hedekasskolan i Dalsland, vars föräldrar och skolpolitiker först ville hindra elevernas besök i Bergsjön. Det var ju för farligt! Man pratar ofta om behovet av integration. Men det är inte alltid självklart vad eller vilka som skall integreras. Besöket visade hur olika men också lika ungdomar lever på skilda platser i Sverige. Besöket blev mycket lyckat, minst lika häftigt som Liseberg, blev betyget från Hedekasungdomar. Planer finns att Solbackeskolas elever skall göra ett besök hos Hedekasungdomarna i utbyte.

Ett viktig sätt att **bruka** våra kulturmiljöer är att göra dem tillgängliga för intresserade besökare. Under kulturhusens dag i år arrangerade museet en bussrundtur till fyra olika religiösa rum – ett sikhiskt tempel, en koptisk, en katolsk och en svensk kyrka. Vi vet inte ifall vi skall kalla arrangemanget för en succé eller katastrof. Det beror på vem man frågar. Intresset var så stort att vi tvingades säga nej till över hundra personer som på grund av platsbrist inte kunde följa med. Besöken visade främst på två saker. Intresset och värdet av platser för så kallade interkulturella möten. Där exempelvis gästfriheten i det sikhiska templet snabbt överbryggade känslan av främlingskap, när 70 besökare – de flesta övre medelålders svenska damer - fick ta av sig skorna, klä sig i huvudduk och sittande på golvet få lyssna till böner och sång. Något som även blev tydligt var behovet av kulturella mötesplatser för den egna gruppen. Att bygga om denna f.d. fabriksbyggnad till ett tempel har skapt en mötesplats för utflyttade indier och deras sekulariserade svenskfödda barn – i ett Indien i mi-

niatyr. Som antikvarie är det intressant att reflektera över vilken betydelse vi kommer att ge dessa olika religiösa rum i den framtida historieskrivningen. Kommer det första sikhiska templet i Västsverige att få samma uppmärksamhet/kulturhistoriska värde som den dito kristna kyrkan.

Vår erfarenhet har visat att det är det personliga bruket och relationen till kulturmiljön som är avgörande för intresse och förståelse. Därför arbetar vi vidare - efter att Storstadsprojektet avslutats, inom ett av Kulturrådet finansierat projekt som heter ”Konsten att se”. Det har sin upprinnelse i ett antikvariskt bidragsärende, när den offentliga konsten i det spektakulära miljöprogramsområdet Västra Gårdsten skulle rustas upp. Elever på gymnasieskolor och konstskolor runt om i Göteborg, skall tillsammans med boende i stadsdelen arbeta med olika typer av konsthändelser, som på olika sätt relaterar till den offentliga konsten i Gårdsten. Projektet inleddes med bildbingo och workshop i Gårdsten och kommer att avslutas i februari med en gemensam konstfestival med aktiviteter parallellt på museet och i Gårdsten.

Varför kulturmöten?

Enkelt uttryckt – för vår egen överlevnad!

Sociologen Geza Nagy menar att interkulturella möten är läroprocesser som leder till förbättrade relationer, nya mönster och ny kunskap. En slags kulturarvens ekologi, kunde man kanske säga som naturvetare. Olika kulturer har alltid interagerat och rea-

gerat i mötet mellan varandra – i konflikt eller i ömsesidigt utbyte. Spåren finns omkring oss i det kulturarv som vi vårdar idag.

Kulturmiljövård och medborgardialog - exempel från projekt i Surte och Bergsjön

Eva Löfgren är doktorand vid Institutionen för miljövetenskap och kulturvård, Göteborgs Universitet.

Inledningsvis

Under perioden 1999-2001 arbetade jag i den statsfinansierade satsningen ”Storstadens arkitektur och kulturmiljö” som pågick i de tre storstadsregionerna Göteborg, Malmö och Stockholm. Ett av satsningens viktigare mål var att granska kmv-sektorns arbetsmetoder och pröva nya tillvägagångssätt för god kulturmiljövård. Inom ramen för denna satsning genomfördes ett flertal olika projekt, bland annat ett metodutvecklingsarbete som Per-Ola Åström, Elisabeth Andersson och jag var med och utförde, och som gick under namnet *Kulturarv etik demokrati*.

Förutsättningar

Utgångspunkten för *Kulturarv etik demokrati* var idén att vi som antikvarier måste inhämta kunskap från fler och andra källor än vi gör idag, för att skildringen av historien och beskrivningen av kulturmiljöerna ska bli rättvis och kännas angelägen för många människor. Som bebyggelseantikvarier har vi två huvudsakliga arbetsuppgifter: den ena är att skriva kulturhistoria, och den andra att verka för ett bevarande av kulturhistoriskt intressanta miljöer. Eftersom historieskildringen ligger till grund för bevarandearbetet utgör den ryggraden i vårt yrkesutövande. Därför är det

viktigt att den skrivs utifrån en bred kunskapsbas.

Det vi ville göra i projektet var att pröva olika sätt att föra dialog med människor om frågor som handlade om kulturmiljö, kulturhistoriskt värde och bevarande. Syftet var att beskriva och bedöma kulturmiljöerna tillsammans med de som lever i dem. Målet var att införliva deras kunskaper och synpunkter i kulturmiljöarbetet genom att använda det som kunskapsunderlag. Först i andra hand ville vi förmedla våra kunskaper om den miljö där de vistades dagligen, kunskaper som vi förmodade skulle präglas av våra gemensamma samtal.

Genomförande

Under ett och ett halvt år undersökte vi hur dialogen konkret kan gå till och framför allt hur den kan föras på ett sådant sätt att den får plats inom ramen för bygglovhantering, bidragsärenden och byggnadsminnesutredningar.

Fallstudierna gjordes på fyra platser parallellt: i de två göteborgsstadsdelarna Rud och Bergsjön och dessutom i orterna Stenungsund och Surte som ligger cirka fem respektive femton kilometer norr om Göteborg. Den stora förtjänsten med att välja studieområden med så stora skillnader var att vi kunde pröva metodiken i sammanhang med skilda förutsättningar.

För att enkelt beskriva arbetet bestod det var tre moment: kontaktfasen, samtalen och slutligen bearbetningen. Vi försökte pröva olika tillvägagångssätt i kontakt- och samtalsmomenten och de olika miljöerna. I Surte kontaktade vi människor direkt på gatan och i deras egna trädgårdar. I Rud, som ligger sydväst om staden, satte vi upp lappar där vi kallade till möte. I Bergsjön och Stenungsund använde vi oss av media och föreningar. Själva formen för samtalen skilde sig också åt. I Surte och Rud gjorde vi gåturer och stadsvandringar, och delade ut engångskameror som deltagarna fick använda för att fotografera sådant de ansåg värdefullt och värdefullt i sin närmiljö. I Bergsjön gjorde vi inter-

vjuer och delade ut kameror och i Stenungsund gjorde vi vandringar och intervjuer.

Innan vi gav oss ut och kontaktade människor gick vi noggrant igenom vad det var vi ville diskutera. Samtidigt var vi ense om viktigheten av att föra ett öppet samtal och vara beredda på att svaren inte alltid skulle stämma överens med sektorns diskurs. Det slitna uttrycket ”Som man frågar får man svar” är emellertid viktigt att hålla i minnet. Här är några exempel på frågor vi ställde:

- *Vilka platser och byggnader visar du gärna upp när du har gäster? Finns det platser eller byggnader du är stolt över?*

- *Finns det platser eller byggnader som du förknippar med särskilt viktiga händelser? De kanske inte är speciellt vackra eller fula men de har en historia som du minns och vill berätta.*

- *Om du skall beskriva din hemmiljö för någon som aldrig har varit där, vad är det viktigaste du kommer att tänka på?*

Under gåturen ställde vi frågor till deltagarna som handlade om de platser eller byggnader vi (i förväg) hade bestämt att vi skulle uppehålla oss vid. Deltagarna visste inte i förväg vilka platser vi skulle diskutera men däremot hur frågorna på ett ungefär skulle vara utformade. Under stadsvandringarna försåg vi deltagarna med den stora, samhällshistoriska ramen medan de fyllde på med minnen och erfarenheter.

Vad vi talade om

Sammanfattningsvis kom diskussionerna, i alla fyra miljöer, att handla om fyra ämnen

Naturen

Funktionalitet

Estetik

Kulturbistoriskt värde kontra bevarandevärde

Naturen återkom i alla diskussioner. Både gamla och unga människor, svenskar och invandrade svenskar, lägenhetsinnehavare och villaägare, kvinnor och män – talade om naturen som ett av de viktigaste inslagen i närmiljön.

Att byggnaden eller platsen fyllde en funktion var viktigt för de människor vi träffade. Resterna av glasbruket i Surte kan stå kvar eftersom de används. Området kring köpcentrat Stenungstorg är bra nu till skillnad från tidigare då det var sankmark och skräp om vart annat ”helt utan tanke”. Tomma butikslokaler bör rivras, övergivna platser i stadsrummet bebyggas eller planteras.

Intressant att notera är att de byggnader eller platser som var självklara och definierade kulturmiljöer, exempelvis de gamla kvarnlämningarna i Surte, den bevarade jordbruksbyggnaden i 1960-talsstadsdelen Rud, fornlämningarna i Bergsjön eller den gamla jordbruksfastigheten Mariagården i Stenungsund – dessa miljöer undantog deltagarna från funktionskravet. De fyllde en funktion som ett slags prydnadsföremål

Estetiska ställningstaganden var vanliga. I Rud handlade det bland annat om ett bostadsområde med platta tak som var under ombyggnad. Alla deltagare var glada över de nya sadeltaken som var finare, inte så stumpiga. I Bergsjön var det flera deltagare som tyckte husen var trista och att de ombyggda husen hade blivit finare.

Kulturbistoriskt värde kontra bevarandevärde var också ett ämne som återkom i resonemangen. Flera deltagare gjorde, utan att tänka på det, skillnad mellan det som är värt att berätta och det som också är värt att bevara. Exempel i Surte är den gamla idrottsplatsen som en av fotografierna hade som motiv. Han tyckte det var viktigt att berätta var den hade legat och hur det hade varit att spela fotboll där, men han tyckte inte det var motiverat att bevara den. I Bergsjön var det flera företeelser och platser vars historia deltagarna ville förmedla men som de absolut inte ville bevara: exv den gamla hissen vid Rymdtorget's spårvagnshållplats.

Deltagarna var långt ifrån främmande för bevarandeproblematiken men de kopplade oftast ihop bevarande med varaktigt övergivna historielämningar. Anledningen är säkerligen att kulturmiljövården hittills har arbetat i den typen av miljöer och man kan därför säga att deltagarnas synpunkter på så vis speglar både lagstiftning och kulturmiljö-

vårdssektorns gängse värderingar. En positiv slutsats är att kulturmiljövårdens pedagogiska och opinionsbildande insatser faktiskt har haft stort genomslag. En mer uppfordrande slutsats är att det tar lång tid och en enig sektor för att få genomslag i opinionen. Dessutom kräver dessa slutsatser en diskussion om frågan huruvida det är en lämplig väg att gå, att försöka ge våra moderna kulturmiljöer samma status som fornlämningarna.

Resultat

Projektet resulterade först och främst i att vi fick nya kunskaper om våra fyra studiemiljöer och inte minst att våra möten och samtal också inspirerade deltagarna att se sina hemmiljöer på ett nytt sätt. Detta har vi kunnat sluta oss till genom utvärderingsenkäter. De kvantifierbara resultaten består i två rapporter där vi sammanfattar våra erfarenheter. Rapporterna finns att tillgå på länsstyrelsens kulturmiljöenhet i Göteborg. Dessutom gjordes en utställning om "Fint och fult" på Glasbruksmuseet i Surte vilken baserades på vårt material. Vi medverkade också i en byggnadsminnesutredning i Surte. Vi gjorde en stadsdelsfolder över Bergsjön med intervjuerna som grund, och vi bidrog till 14 nya blad till den levande historieboken "Känn ditt Bergsjön". I Stenungsund sammanställde vi ett material som Bohusläns museum och stadsarkitekten i Stenungsund fick ta del av och som vi hoppas ska användas i det kommande bevarande- och planarbetet.

Slutligen menar vi att det är fullt möjligt och helt nödvändigt att bedriva kulturmiljövård på det här sättet. Rent konkret tänkte vi oss till exempel att man varje år kunde avsätta en del av 28-27-anlagen till dialogarbete. När det är aktuellt med kulturmiljöprogram tror vi att kommunerna skulle vara intresserade av att arbetet utfördes i samverkan med medborgarna, såsom man gjorde i exempelvis Grangärde i Dalarna. Och vad gäller bygglovhantering skulle man med avstamp i en mängd bygglov av samma slag, kunna bjuda in till samtal kring frågor som berör

den typen av ombyggnad. Även sådant arbete bedrivs redan på flera platser.

Kulturmiljövård vid vägens kant

Sonia Jeffery arbetar som antikvarie vid Lödöse museum.

Under de senaste fyra åren har ett flertal vägminnesvårdsprojekt genomförts i Västra Götaland. Arbetet är ett bra exempel på hur man genom ett brett samarbete och en delaktighet på det lokala planet, kan få ett kulturmiljöarbete utfört med tämligen små medel.

Det vi har arbetat med är vägminnesstenar, som innefattar milstolpar, väghållningsstenar eller grusningsstenar, vägvisarstenar och minnesstenar som har anknytning till en vägbyggnation.

Dessa stenar som oftast är från 17- och 1800-talet har varit en naturligt lågprioriterad fornlämningskategori, i jämförelse med andra äldre fornlämningar inom kulturmiljövården.

Stenarna har tidigare varit bättre skyddade då lokala vägmästare med kännedom om stenarnas placering fanns ute i bygderna. Men efter Vägverkets omorganisationer under de sista 20-30 åren till allt större enheter, tillsammans med större krav på säkrare vägar, har vägminnesstenarna farit illa.

Projektet drivs som ett samarbete mellan Vägverket, Länsstyrelsen, Länsarbetsnämnden, ett Länsmuseum samt Kulturförvaltningen och Arbetsförmedlingen i en kommun. Kostnader och arbetsuppgifter delas mellan deltagarna, som alla ser positivt på att arbetet utförs. I ett fall har även Skogsvårdsstyrelsen deltagit och ersatt kommunen som praktisk administratör på det lokala planet.

Sju kommuner har hittills fått sina vägminnesstenar genomgångna vilket har bidragit

till att sammanlagt 392 stenar inventerats, varav närmare 2/3 har varit i behov av renovering.

Av dessa 392 stenar är dessutom 73 st helt nyupptäckta stenar, som inte varit kända från tidigare inventeringar.

Hembygdsföreningarnas lokalkännedom och tidningsartiklar med information om det pågående arbetet är viktiga förutsättningar för att finna nya stenar. Hembygdsföreningarnas medlemmar försöker vi även engagera i eftervården av vägstenarna genom ett fadder-system, där de tar ett visst ansvar för regelbunden uppsikt och röjning vid stenarna.

En hotad fornlämningstyp värd att värna om.

Grönare golf och levande kyrkogårdar – natur- och kulturvård på nytt sätt

Lennart Gustafsson arbetar som biolog på Göteborgs Stadsmuseum.

Något litet om metoder – delvis nya och okonventionella.

Det är lätt att fastna i schabloner och rutiner – man riskerar att arbeta efter förutfattade meningar som kanske t.o.m. kan komma att skymma rena fakta. Då kan det hjälpa att

söka helt nya banor – som kanske inte syns omedelbart eller är helt accepterade.

Golfen och naturvården har länge haft svårt att samsas. De har stått på var sin sida om en mur som verkat omöjlig att forcera – från något håll. Naturvårdarna har oftast betraktat golfbanan som en ”grön öken”. På hemväg från en fågelexkursion upptäckte jag att det fanns mer fåglar på golfbanan och gräsmattan hemmavid än ute på den ”riktiga” fågellokalen. Var det möjligt att golfbanan kunde ha vissa kvaliteter för biologisk mångfald? Det visade sig att golfbanan var inte alls någon öken. Den var full av liv. Ofta intressantare och artrikare än omgivningarna med avseende på biologisk mångfald. Endast en mindre del av golfbanan utnyttjas intensivt. En stor del utgör mer extensivt använda ytor som inte gödslas och vattnas så ofta. Inte sällan utgör halva banan mark som inte sköts alls. Stora ytor ligger som naturmark mellan och runt hålen. I sin struktur är golfbanan inte alls olik det äldre odlingslandskapet med dess artrika och varierade mosaik. Detta gav nya perspektiv som även stöddes av vissa forskare och naturvårdare. På Göteborgs Stadsmuseum arrangerade vi seminariet Golf och naturvård. Det blev en succé -- inte minst bland golfarna.

Med golfen i tankarna studerade vi även kyrkogårdarna litet närmare. Det visade sig att de ofta utgör ”gröna oaser” i tätortens ”sten- och betongöken”. På kyrkogården finns många gånger både grövre och äldre träd än i det intensivt brukade skogslandskapet. Lavarna är en organismgrupp som trivs på kyrkogårdens ädellövträd. Det blev ett seminarium med titeln Levande kyrkogård. Vi var inte först, i England fanns sedan flera år ”The living churchyard”.

Ett annat faktum som manar till en viss ödmjukhet och till eftertänksamhet är alla de misstag vi har begått. Ett klassiskt exempel på ett misstag som än idag generar oss naturvårdare är Ängsö nationalpark som inrättades i början på seklet. Naturvårdarna ansåg att ängs- och hagmarkerna hade så värdefulla och känsliga naturvärden att de måste fredas från mänsklig påverkan. Bonde och djur

stängdes ute. Resultatet var givet (men inte för naturvårdarna). Markerna växte igen och de skyddsvärda ängsörterna minskade eller försvann. Det finns fler exempel på ”intressanta” misstag.

Andra exempel på nya intressanta grepp och på ”conservation by management” är Vägverkets ”Vackra och artrika vägkanter” och Vattenfalls ”Biologisk mångfald i kraftledningsgator”.

10 års erfarenheter av integrerad natur- och kultur- miljöverksamhet

Lars Arvidsson är chef för Natur och kulturvårdsenheten vid Göteborgs stadsmuseum.

(Ur dokumentation temaseminarium Natur- och kulturmiljövård i konflikt eller samverkan)

Arvidsson framhöll att det numera finns en rad dokument som lyfter fram att natur- och kulturmiljövården skall integreras. Redan när Göteborgs stadsmuseum bildades 1993, genom en sammanslagning flera tidigare självständiga enheter, skapade man en avdelning för kultur- och naturvård. Här finns alltså nu en viss erfarenhet av denna typ av integration.

En grundläggande fördel med den integrerade verksamheten var en ökad grad av kommunikation och medvetenhet om vad respektive sida arbetar med för ärenden, men Arvidsson räknade upp ytterligare ett antal fördelar:

- En ökad tydlighet gentemot kunderna/avnämarna, vilka inte behöver fundera på vilken enhet man skall vända sig till utan kan skicka allt till Stadsmuseet.
- Synergieffekter vid remissvar. Där tidigare kanske flera enheter tillstyrkte med tvekan, där kan nu tveksamheterna vägas samman och bli till ett klart ’nej’.
- Sparar resurser. Ofta räcker det att skicka en person, där tidigare varje enhet skulle skicka ut folk och lämna remissvar.
- Möjlighet till bättre samordning och hänsyn i vård och förvaltning. Naturvården får i tidigt skede reda på att arkeologerna skall ut och ”härja” där de inte borde göra det, och tvärt om. Sitter man nära kan man samordna sin verksamhet på ett annat sätt.
- Var och en får en vidare syn på vad som är natur- respektive kulturarv. Man lär av varandra. Man blir mycket bättre vårdare av det gemensamma arvet.

Problem? Problem kan uppstå när vissa rödlistade organismer slår sig ner på kulturhistoriskt intressanta objekt, eller när biologerna vill göra groddammar etc. i kulturhistoriskt känsliga miljöer. I sådana fall kan det naturligtvis uppstå konflikter erkände Arvidsson, men detta är ofta informationsproblem. När man inom enheten diskuterade sådana frågor har man hittills, menade han, kunnat lösa problemen med vanligt enkelt resonemang.

Moderna skärgårdsbor i gammal kultur – kulturarv och lokal mobilisering.

Agneta Olsson arbetar som EU-projektledare vid Bohusläns museum.

Inledning

Samhället, skattebetalarna, har alltid använt sig av företrädare för kulturarvsfrågor i större eller mindre utsträckning: föreningslivet, kulturförvaltningar, forskare, skolor och enskilda intresserade mm. Det är dem vi är till för. Vi är efterfrågade och försöker tillfredsställa önskemål. Detta synsätt har de senaste åren fått en rad effekter: vi vet att ”en satsad krona på kulturen ger mångfaldigt tillbaka till samhället”. Vi vet att ett envist pedagogiskt kulturmiljövårdsarbete fått genomslagskraft till den grad att begrepp som antikvariska färgskalor, kittvärmare och enkupiga tegelpannor, ligger i var mans mun. Vi vet att kommunernas kulturminnesvårdsprogram används som kommunala instrument, t ex i handlingsprogram för kultur och turism och det är numera efterfrågat (och tom ekonomiskt försvarbart) med byggnadsminnesmärkningar av objekt och miljöer.

Samtidigt vet vi också (eller borde känna till) att vi fortfarande betraktas som ”dammiga”, svårbegripliga och byråkratiska nej-sägare som anser att världen börjar och slutar på museet. De som gör det har svårt att se vad vår roll i samhället är eller skulle kunna vara.

Här ligger en skärningspunkt: vår syn på oss själva och andras syn på oss, ett dubbelt perspektiv är alltid fruktbart i Agenda K-diskussionen.

Mitt perspektiv: utifrån och inifrån

Jag vill gärna anlägga en ”individnivå” på ämnet kulturarv och lokal mobilisering, därför att det handlar om personliga kontakter. Vem du är, dina erfarenheter, ditt förhållan-

de till människorna i din organisation har en avgörande betydelse för hur man kommunicerar, samarbetar och berikar varandra. Detta inlägg är baserat på mina erfarenheter.

Jag arbetar som ”en rörlig resurs” i museiverksamheten med tematiska ö- och kustprojekt sedan 1997, inom ramen för gemenskapsinitiativet LEADER och strukturfonden Mål 2, Öarna. Jag har tidigare arbetat som lärare, arkeolog, museipedagog, kultursekreterare och nu EU-projektledare med VIP-kort på färjorna.

I denna roll träffar jag dagligen människor och grupper från ö och kust med de mest skilda behov och önskemål.

Jag ser på museets verksamhet med deras ögon och jag kan se dem med museets ögon.

EU's perspektiv

I och med att jag anställdes på Bohusläns museum för att driva det tematiska LEADER II, Västkustens skärgårdprojektet ”Kulturturism”, blev vi pionjärer för museets ambitioner att använda sin kompetens som verktyg i glesbygdsutveckling och samhällsdebatt. En ny roll som nu finns med i museets verksamhetsplaner och håller på att finna sin form.

Här möts två delvis olika perspektiv: EU's starka fokus på kulturarvet som möjlig företagsutvecklingsverktyg, ekonomisk återkoppling till bygden, användandet av ny teknologi, innovativa idéer, överförbarhet, dvs projekten skall kunna stå som modeller och prövas i andra samhällen, och, framförallt, att lokala idéer och önskemål skall vara vägledande. Och museets: bevara, vårda, forska och visa, materiellt och immateriellt kulturarv – en åtråvärd kunskap.

Museets kompetens till förfogande

Museets kompetens för denna speciella form av glesbygdsutveckling låg främst inom kulturmiljövården. Det visade sig tämligen omgående att skulle kulturturistiska besöksmål växa fram på de västkustska öarna så kräv-

des omfattande upprustning av intressanta objekt och miljöer. Ur det kulturturistiska projektet växte då fram en hel rad nya lokala EU-projekt, några är avslutade, några pågår och några är under framtagning.

Samarbetet med KMV-kollegorna var mycket fruktbart, för alla inblandade: vi lärde av varandra, KMV-avdelningen fick upp och förmerade en del av sina projekt, och i det gemensamma lokala arbetet blev 1+1=3. Vi fick en ny konsultativ roll: kulturarvskonsulter inom museet, på öarna och i EU.

Så småningom kunde museets mångfacetterade kompetens kopplas på genom att intresserade kollegor kunde se nyttan (och nöjet) med att förlägga arbetstid inom de olika projekten. Det passade in och gav nya idéer till olika verksamhetsgrenar: vårt förlag och vår hemsida, utställningsverksamhet, programverksamhet, övriga EU-projekt, KVC (Kulturvårdscentrum) och till och med vårt SAMP –projekt (Swedish African Museum Program) hade besök av två damer från Vrångö och Asperö!

De västkustska öar som fått del av oss anser att vi är ett konstigt, men bra, museum som kan hålla på med allt möjligt!? Agenda K kanske kan hjälpa oss att vässa profilen i detta avseende?

Den lokala kompetensen

De öbor, och ögrupper, som främst ianspråktagit oss är enskilda småföretagare i kulturturistbranschen, föreningar, främst hembygdsföreningar, men också samhällsföreningar och företagarföreningar (nya kunder!) kommunernas kulturansvariga, men också näringslivs- och turistansvariga tjänstemän.

Gemensamt för dem alla är deras starka lokala ambitioner att göra sin ö, eller sitt samhälle till en bättre plats att leva på. De har starka krafter att kämpa mot för sin överlevnad och idéerna är mångfaldiga och kreativa. De starka krafterna har också en tendens att motverka varandra i det lilla samhället

Den offentliga kompetensen

Bohusläns museum har ett stort nätverk. Vårt nätverk består till stor del av andra offentliga organisationer som på något sätt bedriver utåtriktad kulturarvsverksamhet, t ex andra museer, länstyrelsernas kultur- och naturmiljöenheter, regionens och kommunernas kulturverksamheter. Vi samarbetar också nära med bildningsförbund och universitet.

När man bedriver ett EU-projekt krävs tre slag av samarbete/finansiering: privat/ideell, offentlig och EU-finansiering. Detta gör att ett nätverksarbete mellan offentliga bidragsgivare aktiveras eller uppstår

Den stora vinsten med dessa projekt är således att om vi samlar ett offentligt nätverk, verkar lokalt med olika former av riktade stöd så åstadkommer vi mångdubbelt större lokala projekt, med långsiktiga effekter och starka band till varandra, än vi får på egen hand!

Kulturarv som redskap i glesbygdsutveckling

EU har pekat ut natur- och kulturresurser som, tillsammans med ny teknologi, är en stark faktor i glesbygdsutvecklingen, och då tänker man sig framförallt dessa resurser som besöksmål för kultur(arvs)turism. Här hamnar vi i en situation som samtidigt ger oss ett ökat ansvar för hur dessa resurser ianspråktagas och en större möjlighet att genom att själva delta i lokala planer för kulturarvet, kunna styra och utveckla i samverkan. Detta kräver att de offentliga kulturarvsinstitutionerna har rörliga länkar till glesbygden och skapar nya länkar till andra offentliga organisationer.

Vi får börja skapa kontakter med andra aktörer än dem vi normalt samverkar med som t ex Glesbygdsverket, Näringsdepartementet, Jordbruksverket, LRF och Folkhälsoinstitutet.

Har vi något att tillföra i glesbygdsdebatten ur ett KMV-perspektiv, ett kulturhistoriskt, etnologiskt, antropologiskt eller musealt perspektiv, kring frågor om fiskekvoter, fas-

tighetsskatt eller strandsskydd? JA, det har vil!

Lokalt har man redan insett nyttan och nöjet med att samarbeta med oss: öprojekten blir bara fler och fler, vi måste snart rusta oss för att kunna möta efterfrågan – det är snart inte frågan om lokal mobilisering längre utan begränsning?

Projektets paradoxer

Ett länsmuseum har en given geografisk arena och en profil, detta anger ramarna för verksamhet och verksamhetens projekt. Innehållet i våra projekt skall passa in i vår profil och öka vår kompetens, så att vi är helt klara över vad vi kan förvänta oss och vad vi kan bidra med i externa projekt.

Det finns en gräns för hur många externa projekt en organisation kan bära utan att kärnverksamheten holkas ur. Det är mycket viktigt att de projekt vi initierar ger effekter tillbaka till organisationen, i bästa fall skall projektet ge idéer och kontakter som är användbara i den utåtriktade verksamheten.

Om vi säger oss vilja ta en plats i samhällsdebatt och samhällsplanering måste detta bli en naturlig del av museets verksamhet. Detta i sin tur genererar nya projekt...

Det fanns/finns? en allmän uppfattning om att det är svårt, byråkratiskt och skapar bidragsberoende att bedriva EU-projekt. Det är istället enkelt, givande och en utomordentligt bra projektmetod. Det borde vara alla offentliga organisationers plikt att när man kan använda offentliga medel som medfinansiering göra detta! Sen skall det inte stickas under stol med att det administrativa pappersexercisen är tidskrävande – det får tas med i planeringen.

Tid är en bristvara och det tar tid att vara en del av samhället – man måste dessutom vara på plats. I projekt är tiden begränsad. Det är därför utomordentligt viktigt att bedriva långa projekt, inte minst därför att vi samarbetar med människor som lägger sin ideella tid i potten.

Det finns många fler problem och paradoxer med projektet som arbetsform och dess relation till verksamhet – detta tycker jag är en viktig diskussion för Agenda K!

Varje ö har sin egen själ

Småskalig kulturturism ger jobb

GULLHOLMEN
Ett 25-tal personer från ett 15-tal öar i Göteborgs och Bohusläns skärgård var på Gullholmen i helgen för att lära sig att utveckla Gärnas kulturturism. Eller mer rakt uttryckt – för att lära sig hitta sin ös själ och sedan sälja den.

Kulturturism är en småskalig kvalitativ form av turism för den som söker en färdigad upplevelse. Det handlar inte om vanlig badturism, förklarar Agneta Olsson när vi har kommit in i stugvarmen efter en blösig men intressant promenad med etnologen Ebbe Schön. Utan på klipporna i sölskäret och scabbästen berättar Ebbe Schön för öborna hur de kan använda följderens för att ge turisterna en djupare inblick i Gärnas själ. Han framhåller folklörens betydelse och berättade om havets inflytande på kustbornas liv och om häksprocesserna då kvinnorna till och med, under fortyr, erkände att de orsakade sällens illkicksdag innan de slutligen avvträddes.

Ebbe Schön är här för att inspirera deltagarna att åka hem och söka sin ös själ. Det ska dom göra tillsammans med den grupp kulturintresserade som finns hemma på respektive ö.

Målet är nämligen att få en kär av ö guiden på varje ö som ska förmedla öns ande till kulturintresserade turister, redogör Agneta Olsson.

Välja besöksmål
Hon är anställd av Bohusläns museum för att driva Lander Its kulturturism projekt i år. Projektet fortsätter även nästa år.

Jag är resande i kulturarv, berättar Agneta som utgår från Göteborg i sitt arbete med Gärnas kulturturism-satsning.

Det gäller för guiderna att väljas ut besöksmål på sin ö. Men också att väljas bort mål som behöver skyddas.

Och de ska lära sig att ta betalt.
– Det är inget ideellt arbete. Men det betyder också att dom ska tillhandahålla en bra produkt, understryker Agneta Olsson.

Käringöspecialisten Nils Tengby är med tillsammans med Ebbe Schön. I dag guidar Tengby turisterna gratis när han berättar öns spännande historia. Men r – ta han alltså börja ta betalt.

Mat och musik
Helgen inleddes förutom Ebbe Schön även bohuslänsk mat av Barbro Ostlund, Rolf Danielsson pratade om kulturarv och turism. Eva Blåme och Gert Magnusson sjöng och spelade hälsvisor, danslåtar och Tjernhöljes. Studieförbunden Växesskolan lärde ut hur man bjuder nätverk medan Sofias von Bodmer, utomhuspedagog och naturpedagog och naturpedagogiska, pratade om kreativitet.

Vårt mål är att ordna en ö-mässa på Bohusläns museum våren 1998. Då har alla ett konkret mål att arbeta emot, säger Agneta Olsson.

Agneta Nienhardt
0304-309 95

Med vår hjälp mobiliserar de lokala sig själva... och oss!

Sedan starten 1997 har Bohusläns museum själv drivit, initerat och handlett eller samarbetet i 17 ö-projekt. Sju av dem: Gullholmens Bio, Fyrarna på Nordkoster, Lotsutkiken på Vrångö, Ångbåtsbryggan på Asperö, vadbodan, magasin och utkik i Fjällbackaarkipelagen, Bremerska villa och båken på Kalvsund har medfinansierats av länsstyrelsen med sammanlagt 1.960.000 kr.

Den totala omfattningen av projekten har varit 6.640.000 kr till glesbygdsöarna. Den ideella arbetsinsatsen, 3.3 miljoner betyder att 20.000 timmar à 165 kr lagts ner lokalt för att vårda det egna kulturarvet.

Det är 12,5 helårsarbeten...

I kristallkulan...

I skärgården lever moderna skärgårdsbor i gammal kultur. De lever i en glesbygd med de problem som de flesta små samhällen har. De (liksom vi?) är postmodernistiska i den bemärkelsen att de jobbar över ett brett fält med många saker för att säkra åretruntboende. Därför är våra erfarenheter överförbara

till alla som jobbar inom Agenda K's ramar, och vi ställer gärna dem till förfogande.

Samtidigt lever vi i en process som ständigt förändras, och vi lär ständigt om och nytt: vi har nyligen tryckt en etnologisk rapport på vårt förlag: "Moderna skärgårdsbor i gammal kultur". Rapporten är framtagen ur ett LEADER II-projekt med samma namn och kommer att ligga till grund för ett nytt EU-projekt...

På öarna har man dokumenterat stora behov av att kommunicera mellan individer, mellan, grupper och projekt och mellan öarna – det har vi med. I Agenda K?

Agenda kulturarv och miljömålen

Eva Björkman är länsantikvarie vid Länsstyrelsen Västra Götaland och har arbetat särskilt med de regionala miljömålen för Västra Götaland.

Riksdagen har beslutat om 15 nationella miljö kvalitetsmål och ca 70 nationella delmål. Den övergripande målsättningen är att nästa generation, om ca 20 år, skall ta över ett samhälle som präglas av en hållbar utveckling såväl ekonomiskt och ekologiskt som socialt och kulturellt. Nio av de femton miljömålen har direkt betydelse för arbetet med kulturarvet. Länsstyrelsen och Skogsvårdsstyrelsen i Västra Götaland har ett särskilt ansvar att anpassa, precisera och konkretisera de nationella miljömålen till regionala förhållanden samt att ta fram kriterier för uppföljning.

Eva Björkman hade haft ett särskilt delprojektansvar för miljömålet "En god bebyggd miljö" - ett miljömål med en stark koppling till kulturmiljövården. Tillsammans med de regionala museerna har arbetet med att formulera miljömål för kulturmiljövården pågått under främst 2001. Från maj 2002 finns de regionala miljömålen ute på en bred re-

miss i länet. En serie med regionala "hearings" hade genomförts under hösten.

Mer information om de regionala miljömålen finns på projektets hemsida: www.o.lst.se/miljomal. Det finns en särskild webportal för hela den nationella miljömåls satsningen med adressen: www.miljomal.nu.

Agenda Kulturarv Västra Götaland – vad kommer att hända?

Mats Herklint arbetar som antikvarie vid Länsstyrelsen Västra Göteborg. Han har uppgiften att samordna projektet Agenda Kulturarv i Västra Götaland.

Christina von Arbin gav i sitt anförande en bakgrund till varför Agenda Kulturarv behövs. Och det är en på många sätt sammanfattad och komplex bild. Målsättningen för hela projektet finns uttryckt i en särskild regeringsförordning att vi (inom "sektorn") skall "förnya kulturmiljövårdens arbete, inriktning, demokratiska förankring och slagkraft". Det handlar dels om att diskutera och reflektera över mening, mål och medel men också om att visa enighet, handlingskraft och framåtanda – kanske inte i alla sammanhang helt sammanfallande ambivalenser. Det förstnämnda torde dock vara en förutsättning för att lyckas med det sistnämnda.

Agenda kulturarv

Agenda Kulturarv är både ett nationellt och regionalt projekt. Det nationella projektets mål är som redan nämnts att mot slutet av 2003 lyckas få till en gemensam programförklaring med visioner och strategier för kulturmiljösektorn i vid mening. Det finns ett särskilt projektkansli placerat på Riksantikvarieämbetet, men det är flera parter förutom RAÄ som står bakom Agenda Kulturarv –

Länsstyrelserna, Länsmuseernas samarbetsråd, men också Svenska kommunförbundet, Statens kulturråd och Sveriges hembygdsförbund och några till.

Regeringen har anslagit 10 miljoner kr per år att användas till Agenda Kulturarv och länen fick inför 2002 möjlighet att inkomma med ansökningar. För Västra Götalands del kom möjligheten att ansöka att sammanfalla med förverkligandet av en av de gemensamma planeringsträffar som fanns med i det sk. ”samverkansdokument” som upprättades gemensamt mellan de Bohusläns Museum, Regionmuseum Västra Götaland, Västergötlands Museum, Göteborgs stadsmuseum och Länsstyrelsen för en tid sedan. Agenda kulturarv var ett självklart projekt att samverka kring och efter att Göteborgs Naturhistoriska museum och RAÄ/UV-väst kommit med gjordes en gemensam ansökan i januari detta år.

En betydelsefull inspirationskälla för projektet i Västra Götaland är det förnyelsearbete som genomfördes inom English Heritage under år 2000 kallat Historic Environment Review. Detta innehöll dels en opinionsundersökning samt en serie med breda temagrupper som ventilerade olika aktuella aspekter av kulturmiljöverksamheten. I en avslutande rapport, Power of Place, hade man försökt sammanställa resultaten och presenterat utvecklingsförslag. För den som vill veta mer om det engelska projektet finns allt material tillgängligt via Internet på www.english-heritage.org.uk.

Målsättning och organisation

I projektbeskrivningen för Agenda Kulturarv Västra Götaland 2002 – 2003 är det övergripande syftet att vara en mötesplats för analys, diskussion och förankring av kulturarvssektorn i länet. Målsättningen är att långsiktigt försöka stärka kulturarvssektorns ställning i länet bland annat genom att arbeta fram ett framåtsyftande handlingsprogram. Organisatoriskt finns en styrgrupp med cheferna från organisationerna bakom ansökan samt en arbetsgrupp. Målsättningen är att under hösten 2002 och 2003 försöka bredda projektorganisationen med i första

hand representanter för länets kommuner och hembygdsförbund. Ambitionen är även att försöka knyta en eller flera referensgrupper till projektet.

Projektets delar

Medborgarundersökningen

Redan hösten 2001 togs en kontakt med SOM-institutet (Samhälle, Opinion, Mass-media) vid Göteborgs universitet som står varje år genomför enkätundersökningar på både nationell och regional nivå. Agenda Kulturarv Västra Götaland deltar under hösten 2002 i Väst-SOM undersökningen. Den utgörs av en postenkät när ett representativt urval av 6000 medborgare mellan 15 - 85 i Västra Götaland. Frågorna utgörs av både slutna och öppna frågor om natur- och kulturmiljövård.

Avsikten med enkäten är att försöka få en bild av hur medborgarna ser på den verksamhet som bedrivs av länets institutioner – har verksamheten ett brett stöd, bevarar vi rätt ”saker”, skall vi satsa resurser på annat osv. Enkäten ”ligger ute” för svar under hösten. Under våren 2003 är målsättningen att resultaten skall kunna analyseras.

Internetportal för Agenda Kulturarv Västra Götaland

Från och med årsskiftet är tanken att projektet skall ha en egen ”webplats”. Här skall allt material som produceras inom projektet finnas tillgängligt. Några idéer är också att frågorna i medborgarundersökningen skall finnas med som en särskild ”webenkät” och att det skall finnas ett diskussionsforum. Adressen är inte bestämd, men tills webbplatsen är klar finns information om projektet på adressen <http://www.o.lst.se/projekt/agendak>.

Temaseminarier

De olika deltagande organisationerna har i uppdrag att genomföra var sitt ”temaseminarium” under hösten och vintern 2002. Avsikten med seminarierna är att tillsammans med representanter för ”det omgivande samhället” ventilera ett antal viktiga frågor för natur- och kulturarvssektorn. Seminarierna skall sammanställas i separata rapporter. De olika temaseminiarierna är:

- Den moderna hembygdens pedagogik, 24/10, (Göteborgs Stadsmuseum)
- Natur- och kulturmiljövård i konflikt eller samverkan, 31/10, (Göteborgs Naturhistoriska Museum)
- I ”fotspåren av Arnos fotspår”, 30-31 /10 (Västergötalands Museum)
- Kulturarv och lokalförankring, dec 2002 (Bohusläns Museum)
- Kulturarv och medborgardialog, dec 2002, (Regionmuseum Västra Götaland)
- Kulturarv och livskvalitet, januari 2003, (Länsstyrelsen Västra Götaland)

Under 2003 kan fler temaseminarier komma att genomföras.

Regional omvärldsanalys av kulturarvssektorn

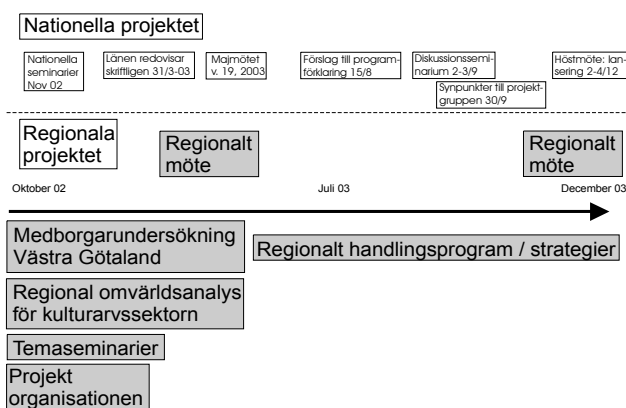
Arbetsgruppen för Agenda Kulturarv har som ett ”uppdrag” inom det regionala projektet genomfört en övergripande analys av de projektbärande organisationernas SWOT (Styrkor, Svagheter, Möjligheter, Hot). Målsättningen är att senare under vintern och våren gå vidare med denna. Till exempel kan den komma att innehålla intervjuer. Om fler organisationer knyts till Agenda Kulturarvsprojektet, kanske hembygdsorganisationerna eller länets kommuner, kan dessa också starta egna omvärldsanalysprojekt – för att ge en bredare bild.

Regionalt handlingsprogram – strategiprogram för kulturarvssektorn

I projektbeskrivningen har målet för Agenda Kulturarv Västra Götaland pekats ut som ett framåtsyftande handlingsprogram för kulturarvssektorn i vid mening. Arbetet med detta program ligger under 2003.

Programmet skall givetvis baseras på att de erfarenheter som vinnas både inom de nationella och de regionala Agenda kulturarvsarbetena, men det skall också komplettera och tillföra något nytt till den breda flora av program som redan finns i länet – dessa utgörs bl annat av:

- Samverkansdokument, 2001
- Byggnadsvårdspolicy, 2001
- Agrarhistorisk länsöversikt, 2002
- Agrar bebyggelse med särskilda värden, 2001
- Kulturmiljöprofil, uppdrag
- Av historiska skäl, regionalt utv. program, 2001
- Regionala miljömål, 2002
- Västra Götaland – din miljö, 1999
- Regional utvecklingsstrategi, 1999
- ...

Ungefärlig aktivitetsplan 2002 och 2003

Vad - har vi hört idag? - reflektioner kring dagen

Upptaktsmötet avslutas genom att länsantikvarie Jan-Gunnar Lindgren genomförde en diskussion tillsammans med några av deltagarna: Kristina Lindholm, Bohusläns Museum, Leif Lithander, Naturhistoriska Museet Göteborg, Karl Arvidsson, Göteborgs stadsmuseum, Peter Johansson, Regionmuseum Västra Götaland, Anja Praesto, Västergötlands Museum, Agnes Kempe, Länsstyrelsen Västra Götaland

Jan-Gunnar Lindgren inledde med att ställa frågan till var och en i panelen hur man upplevt dagen. Karl Arvidsson, relativt nyutbildad museipedagog, menade att diskussionen om att skaffa ”kompisar” hade varit positiv - museet skall vara en del av samhället, något han upplevt att hans utbildning tryckt på.

Peter Johansson tog upp ett annorlunda sätt att bedriva museiverksamhet genom det utbyte med Afrika som Vänersborgs museum haft. Leif Lithander menade att det är svårt att i realiteten försöka integrera natur- och kulturmiljövård. Han menade också att det handlar för lite om en verkligt hållbar tillväxt.

Agnes Kempe tyckte att vissa inslag varit omvälvande, men att dagen hade tjänat på om det funnit utrymme för gruppdiskussioner. Kristina Lindholm polemiserade mot Tomas Olssons inlägg att det faktiskt var alldeles utmärkt att människor tog egna initiativ för att bevara kulturarvet – utan att museerna behövde medverka.

Anja Praesto menade att Agendaprojektet måste gå vidare och leda till diskussioner inom organisationerna. Hon såg ”reklambranschen” som en bra ”kompis” som museerna skulle kunna ha stor glädje av – och vice versa.

Därefter vände sig Jan-Gunnar till övriga deltagare och till publiken om man ville reagera på vad som sagts. Christina von Arbin betonade att Agendaarbetet skulle vara gemensamt, att så många som möjligt måste få vara med och att det är viktigt att försöka formulera sig slagkraftigt – att få till stånd ett jätteplask!

Agnes Kempe menade att det handlade om en perspektivförskjutning – att lämna det materiella perspektivet. Leif Lithander exemplifierade problemet med att integrera naturvård och kulturvård med ett antal ekar som var viktiga för den biologiska mångfalden som istället använts till ostindiefararprojektet.

Peter Johansson betonade pedagogikens betydelse genom att återkoppla till Per Gustafssons inledning att kulturarvet inte kan ärvas bara förvärfvas. Christina von Arbin underströk vikten av att ha med människan – där människorna finns, där finns kulturarvet.

Lisa Östman, tog upp sponsring av verksamhet som en för lite använd möjlighet. Lennart Gustafsson återkom till sitt föredrag om ”golfarna” att det tog tid innan sättet att tänka slog igenom bland golfarna - tidsaspekten är viktig, man måste vara uthållig.

Christine Fredriksson, Bohusläns Museum, hade upplevt vissa inlägg som lite slarviga – men att man skulle få en bättre kulturmiljövård om människornas berättelser gavs en större betydelse. Sanja Peter, Göteborgs stadsmuseum, tyckte att det varit för mycket betoning av det ”andliga” under dagen och att kulturvårdens materiella kärna glömts bort. Anja Praesto tog upp Christina von Arbins föredrag och betydelsen av att ”lärdomskulturen” närmar sig ”spektakelkulturen”.

Ulrika Kihlqvist, Byggnadsvård Nääs, tyckte att man måste använda kulturstödsmedeln mer kreativt bl a för att stödja publika projekt. Slutligen var det någon i publiken som tog upp att dagen saknat ett ”mångkulturellt” perspektiv – inte minst tydde publikens sammansättning på kulturarvssektorns etnocentrism...

Deltagarlista

Alingsås Museum

Walhammar, Karin

Bohusläns

Hembygdsförbund

Andersson, Olle

Bohusläns Museum

Algotsson, Åsa

Axelsson, Susann

Bark, Rune

Gustavsson, Anders

Hansen, Andreas

Karlsson, Håkan

Lagerqvist, Maria

Larsson, Sofia

Larsson Modin, Anita

Lindholm, Kristina

Lundin, Ingela

Manneby, Hans

Möller, Peter

Nyqvist, Roger

Olsson, Agneta

Ortman, Oscar

Ottander, Jan

Rydbom, Lars

Byggnadsvård Nääs

Kihlqvist, Ulrika

Ohlén, Björn

Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund

Rydbom, Gudrun

Falbygdens Museum

Jankavs, Peter

Falköpings Kommun

Arnesson, Kerstin

Forsviks Industriminnen

Bergström, Lars

Hedin, Mikael

Hellman, Hans

Sparén, Maria

Glasbruksmuseet

Kappelmark, Ragnhild

Grästorps Kommun

Dahl, Ann-Britt

Göteborgs Kulturförvaltning

Hjorth, Christina

Göteborgs Naturhistoriska Museum

Andersson, Göran

Gyllenhammar, Stephan

Hagström, Torkel

Lithander, Leif

Myhrén, Sture

Nilson, Göran

Göteborgs stad

Göteborgska Tidsspeglar

Esteban-Johansson, Gloria

Göteborgs Stadsmuseum

Ahmemulic, Meira

Almstrand, Jean

Arvidsson, Karl

Arvidsson, Lars

Dahlström, Gunnar

Gustavsson, Lennart

Karlsson, Brita

Lorentzson, Mona

Lönnroth, Gudrun

Magnusson, Maria

Nordström, Karin

Peter, Sanja

Swedberg, Stig

Östman, Lisa

Göteborgs Stift

Dahlquist, Matilda

Göteborgs Universitet, Museion

Gremner, Camilla

Götene kommun

Gärdefors, Birgitta

Institutionen för Miljövetenskap och kulturvård

Löfgren, Eva

Karlsborgs Kommun

Lorentz, Kerstin

Lerums Kommun

Tolonen, Per-Erik

Länsstyrelsen Västra Götaland

Andersson, Johan

Areslätt, Tomas

Björkman, Eva

Blank, Ylva

Carlsson, Malin

Crawford, Judith

Elfman, Helena

Emanuelsson, Lena

Engel, Thomas

Gerdin, Anna-Lena

Gärdefors, Anna

Hedlund, Susanne

Herklint, Mats

Jacobzon, Lars

Kempe, Agnes

Larsson, Ann-Katrin

Larsson, Lars-Erik

Lennartsson, Sven

Lindgren, Jan-Gunnar

Odenbring-Widmark,

Marie

Sten, Henrik

Strömbom, Lars-Göran

Sved, Gull-Britt

Thorstensson, Ewa

Wattman, Lena

Wiberg, Eva-Lotta

Marks Kommun

Larsson, Bertil

Munkedals kommun

Johansson, Bengt-Åke

Mölnåls Museum
Olsson, Marie-Louise

Orust Kommun
Almegius, Folke

RAÄ UV-Väst
Johansson, Nils

*Regionmuseum Västra
Götaland*

Bergström, Lars
Bergström, Anni
Carlsson, Carina
Carlsson, Tor
Ekberg, Bo
Hajdu-Rafis, Ann-
Charlott
Hellgren, Mats
Jeffrey, Sonia
Johansson, Peter
Johansson, Leif
Karlsson, Karl-Arne
Lindman, Maja
Lundberg, Karin
Mellgren, Maria
Rex-Svensson, Karin

Riksantikvarieämbetet
Nyman, Sophie
von Arbin, Christina

Skövde stadsmuseum
Lundh, Göran

Sotenäs Kommun
Wall, Britt

*Stiftelsen Västsvensk
Konservatorsateljé*
Lagnesjö, Gunilla
Sundin, Linda
Wranne, Sara

Tanums Kommun
Andersson, Bengt

Uddevalla Kommun
Casimir, Carl

Vårgårda Kommun
Mökander, Sven-Åke

Vänernuseet
Nilsson, Lars-Göran

*Västergötlands
Hembygdsförbund*
Bergström Hyenstrand,
Eva

Västergötlands Museum
Augustsson, Jan-Erik
Axelsson, Catharina
Berglund, Anders
Carlquist, Thomas
Holmström, Erik
Larsson, Ulf
Molander, Lisa
Nilsson, Ylva
Orebäck Krantz, Elisabet
Praesto, Anja
Sjölin, Marita
Sträng, Maria
Vretemark, Maria

Västra Götalandsregionen
Ekberg, Thomas
Gustafsson, Per
Hasslöf, J.O. Rune
Olsson, Tomas

Öckerö Kommun
Rittfeldt, Sofie

Inbjudan till upptaktsmöte för

AGENDA KULTURARV Västra Götaland

Agenda Kulturarv är en unik möjlighet att "förnya kulturmiljövårdens arbete, inriktning, demokratiska förankring och slagkraft" – men på samma gång en lika stor utmaning. En utmaning som blir vad vi tillsammans gör den till.

- Hur kan vi utveckla vårt "historieberättande" så att det fångar allt fler människors intresse och engagemang?
- Hur skall kravet på ökat inflytande från lokala och ideella organisationerna kunna tas tillvara?
- Hur skall de nya svenskarnas behov av kulturarv kunna tillvaratas av vår sektor?
- Hur skall integrationen mellan natur- och kulturmiljövården kunna förbättras?
- Hur skall kulturarvssektorn kunna delta i den fysiska samhällsbildningens krav på urval samtidigt som människors föreställningar om värden respekteras?

Detta är några av de viktiga frågeställningar som ligger till grund för den satsning på Agenda Kulturarv i Västra Götaland som pågår under 2002 och 2003.

Vi är många i Västra Götaland som har kulturarvet som arbetsfält. Den 3/10 inbjuds alla ni till en första gemensam konferens om kulturarvets betydelse och roll i samhällsutvecklingen. Det är nu du har chansen att vara med och påverka – ta den!

Välkommen till Grästorps den 3 oktober

Stygruppen Agenda Kulturarv Västra Götaland

Karin Rex-Svensson
Regionmuseum Västra Götaland

Tomas Olsson
Västra Götalandsregionen

Jan-Erik Augustsson
Västergötlands Museum

Hans Manneby
Bohusläns Museum

Lars Arvidsson
Göteborgs Stadsmuseum

Jan-Gunnar Lindgren
Länsstyrelsen, Västra Götaland

Göran Andersson
Göteborgs Naturhistoriska Museum

Program för upptaktsmöte

AGENDA KULTURARV Västra Götaland

Torsdagen den 3 oktober 2002

- 9,30-10,00 Samling
- Välkommen, Jan-Gunnar Lindgren, Länsstyrelsen Västra Götaland
- Inledningsanförande, Per Gustafsson, ordf. Västra Götalandsregionens ABM-grupp
- Varför Agenda Kulturarv? Christina von Arbin, Riksantikvarieämbetet
- Paus
- Ett samtal om kulturarv och omvärldsförändringar, Tomas Ekberg, och Tomas Olsson, Västra Götalandsregionen
- 12,15 – 13,15 Lunch
- Staden som artefakt och livsmiljö, Christina Hjorth, Göteborgs kommun
- Kulturmiljövård som verktyg för kulturmöten - exempel från Storstadsuppdragets arbete i Bergsjön och Gårdsten, Lisa Östman, Göteborgs Stadsmuseum
- Kulturmiljövård och medborgardialog - exempel från projekt i Surte och Bergsjön, Eva Löfgren, Institutionen för miljövetenskap och kulturvård
- Kulturmiljövård vid vägens kant, Sonia Jeffrey, Lödöse Museum
- Grönare golf och levande kyrkogårdar – natur- och kulturvård på nytt sätt, Lennart Gustafson och Lars Arvidsson, Göteborgs Stadsmuseum
- 14,30 – 15,00 Paus
- Moderna skärgårdsbor i gammal kultur – kulturarv och lokal mobilisering, Agneta Olsson, Bohusläns Museum
- Agenda Kulturarv och Miljömålen (preliminär) Eva Björkman, Länsstyrelsen Västra Götaland
- Vad har vi hört idag? - reflektioner kring dagen, Jan-Gunnar Lindgren samt deltagare ur publiken
- Agenda Kulturarv Västra Götaland – vad kommer att hända? Mats Herklint, Samordnare, Agenda Kulturarv Västra Götaland
- 16,30 Avslutning

Upptaktsmötet

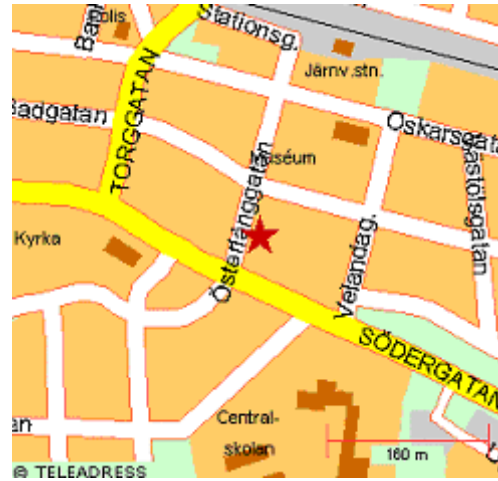
Vänder sig till dig som arbetar inom länets kulturarvssektor. Vi tror att du finns inom de regionala- eller kommunala museerna, inom kommunernas kulturförvaltningar eller tekniska förvaltningar. Men finns du någon annanstans är du naturligtvis lika välkommen!

Upptaktsmötet är kostnadsfritt.

Tid: Torsdagen den 3 oktober 2002, kl 9,30 till 16,30

Plats: Grästorps Konserthus, Österlånggatan 11

Hur hittar jag?

Anställda inom:
Regionmuseum Västra Götaland
Västergötlands Museum
Bohusläns Museum
Göteborgs Stadsmuseum
Göteborgs Naturhistoriska Museum
Länsstyrelsen Västra Götaland

Anmäler sig till:
Karin Rex-Svensson
Jan-Erik Augustsson
Hans Manneby
Lars Arvidsson
Göran Andersson
Jan-Gunnar Lindgren

OBS!! Alla övriga anmäler sig till:
Mats Herklint
Länsstyrelsen Västra Götaland
403 40 Göteborg

tel 031-605263
fax 031-605209
mob 0701-805263
mailto:mats.herklint@o.lst.se

Ange följande uppgifter på din anmälan:

Ditt namn   Företag/institution/organisation e dyl   Postadress   Telefon
Din e-post   Önskemål om ev. specialkost e dyl

Vi vill ha din anmälan senast den 17/9!

Vad är AGENDA KULTURARV?

För att ta ett samlat grepp om kulturarvsfrågorna startade våren 2001 ett samarbetsprojekt mellan Läns museernas samarbetsråd, Länsstyrelserna samt Riksantikvarieämbetet. Projektet går under namnet "Agenda kulturarv" och planeras i första hand pågå som projekt till och med 2003.

Det övergripande syftet med Agenda kulturarv är att erbjuda en mötesplats för analys och diskussion och därigenom samla kulturarvssektorn till en gemensam framtidssatsning som syftar till att i bred samverkan med omgivande samhälle förnya kulturmiljövårdens arbete, inriktning, demokratiska förankring och slagkraft.

Mer information om det nationella projektet finns på: <http://www.raa.se/agendak>

Mer information om AGENDA KULTURARV Västra Götaland finns på: <http://www.o.lst.se/projekt/agendak>

Vill du veta mera? Kontakta någon i arbetsgruppen för Agenda Kulturarv Västra Götaland:

Mats Herklint, Länsstyrelsen Västra Götaland	mats.herklint@o.lst.se
Jan Johansson, Regionmuseum Västra Götaland	jan.johansson@alvlanmus.se
Lars Rydbom, Bohusläns Museum	lars.rydbom@bohusmus.se
Lisa Östman, Göteborgs stadsmuseum	lisa.ostman@stadsmuseum.goteborg.se
Maria Sträng, Västergötlands Museum	maria.strang@skaramus.se
Sture Myhrén, Naturhistoriska Museet	sture.myhren@gnm.se
Nils Johansson, RAÄ UV-Väst	nils.johansson@raa.se

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM

västergötlands museum

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALAND

Kulturmiljöenheten

2003:38

Ekelundsgatan 1, 403 40 GÖTEBORG

Telefon 031-60 50 00, Fax 031-60 52 09. ISSN 1403-168X